

Nigtevecht en haar bestuurders, een momentopname

Het jaar 1851, waarin de gemeentewet werd vastgesteld, is als ijkpunt gekozen voor het begin van de beschrijving van de gemeente Nigtevecht. Na de gemeenteraadsverkiezingen van 9 september van dat jaar kwam op 22 oktober 1851 de nieuw gekozen gemeenteraad van Nigtevecht voor de eerste keer bijeen. De leden waren gekozen door de 29 kiesgerechtigden. Deze 29 mannen hadden het kiesrecht verkregen door het enkele feit dat ze minimaal twaalf gulden betaalden in de directe belastingen. De raad bestond uit vijf leden (mannen), die twee van hen tot wethouder kozen. Dat gebeurde onder leiding van burgemeester Jan van den Andel, die overigens kort daarna zou vertrekken. Burgemeester en wethouders en gemeenteraad bestuurden een kleine gemeente. De invloed die zij op het dagelijks leven van de inwoners konden uitoefenen was echter betrekkelijk. Veel activiteiten, die wij nu als verantwoordelijkheid van de gemeente zouden beschouwen, waren in particuliere handen. Zo was het gebouw, waarin de openbare school was gevestigd, geen eigendom van de gemeente, maar van de Hervormde kerk en werd het aan de gemeente verhuurd. De woning van de schoolmeester was ook van de kerk. Deze woning werd niet door de gemeente gehuurd, maar dat was geen probleem omdat de schoolmeester tevens koster was en hij het huis in die functie al bewoonde. Zelfs de brandspuit van Nigtevecht was eigendom van particulieren. De spuit was gekocht door een aantal dorpsbewoners, die daarvoor onderling geld hadden bijeengebracht.¹ De bescheiden omvang van de gemeente uitte zich ook in het aantal "personeelsleden" van de gemeente. Zo rond 1890 was de enige gemeenteambtenaar de ontvanger Jan ten Brink, die bovendien winkelier was, een "deeltijder" dus.

Zodoende was er lange tijd geen noodzaak een eigen gemeentesecretarie te hebben. De ambtenaren van Nigtevecht waren tot in de jaren zestig van de vorige eeuw gehuisvest in de secretarie van Vreeland. Pas toen de villa "Oost en Vecht" als gemeentehuis werd betrokken, werd door een aanbouw een eigen secretarie gerealiseerd. Toch was Nigtevecht een zelfstandige gemeente. Hoewel Gedeputeerde Staten in deze periode al mogelijkheden zochten om

Portret van gemeenteontvanger Jan ten Brink, die in 1894 op 33-jarige leeftijd overleed. (coll. auteur)

Nigtevecht samen te voegen, eerst met Loenen en later met Vreeland, ging dit niet door vanwege “verzet der ingezetenen”, zoals de Minister in 1854 aan Gedeputeerde Staten schreef. Uiteindelijk kwam er pas in 1989 een einde aan Nigtevecht als zelfstandige gemeente.

Groei van de bevolking

Kort na het aantreden van de nieuw gekozen raad in 1851 werd de toestand van Nigtevecht op dat moment beschreven. De gemeente telde 387 inwoners, verdeeld over 94 gezinnen, die samen de 63 aanwezige huizen bewoonden. Daarmee behoorde Nigtevecht tot de kleine gemeenten. Het inwonertal steeg de driekwart eeuw daarna slechts langzaam. In 1880 werd de 500 bereikt en nog voor het einde van de negentiende eeuw de 600. Daarna duurde

Erepoort met stoet van feestgangers ter gelegenheid van de beëdiging van burgemeester Schiethart in 1911. (coll. auteur)

het veertig jaar voordat het volgende honderdtal werd volgemaakt.

De groei kwam er pas in na de Tweede Wereldoorlog, zoals dat in veel Nederlandse gemeenten het geval was. In Nigtevecht was die groei relatief groot. In 1955 telde het dorp 864 inwoners en al enkele jaren later, op 19 september 1959 werd de duizendste inwoner geboren. Deze jongste ingezetene, Jacob van Roemburg, kreeg 50 gulden en ter gelegenheid van zijn geboorte werd de vlag op de dorpsstoren uitgestoken. Het aantal inwoners bedroeg per 1 januari 1980 1217 personen en op dit moment telt de kern Nigtevecht 1330 inwoners.

De trage groei over anderhalve eeuw weerspiegelde zich overigens ook in het aantal gemeenteamttenaren. In 1978 telde de buitendienst gemeentewerken drie medewerkers en de secretarie vijf. Het aantal raadsleden bedroeg in dat jaar zeven personen, een groei van twee in vergelijking met het jaar 1851.²

Gelijk met het bevolkingsaantal groeide het woningareaal. Een globale telling laat zien dat tussen 1948 en 1991 ongeveer 140 woningwetwoningen en enkele tientallen woningen in de particuliere sector in Nigtevecht werden gebouwd. Met die uitbreidingen werd het historische bebouwingslint langs de Vecht verlaten. Het uitbreidingsplan “Dorpskern” leidde begin jaren zestig tot de aanleg van een aantal nieuwe straten achter de Dorpsstraat. Voor het bestemmingsplan “Oost en Vecht” (1976) en “Klein Muiden” (1988) werden straten verlengd en ook weer nieuwe straten aangelegd.³

Middelen van bestaan

Van de vijf raadsleden (mannen), die in 1851 de gemeenteraad vormden, waren er vier veehouder. Het vijfde lid was de plaatselijke “genees-, heel- en verloskundige”.

Deze laatste was, samen met een ander raadslid, tot wethouder benoemd.

Het grote aantal veehouders duidt gelijk aan dat Nigtevecht van oorsprong een agrarische gemeente was. De mensen leefden grotendeels nog in het ritme van de natuur. Het meest illustratief daarvan is misschien wel het besluit van de gemeenteraad in juli 1855 om een zonnwijzer aan

te schaffen. Met behulp daarvan kon de schoolmeester dan de dorpsklok gelijkzeten.⁴ Met andere woorden; de zon gaf de tijd aan, de klok volgde!

De veehouders vormden getalsmatig een belangrijke groep. Toen in 1894 in Nigtevecht mond- en klauwzeer uitbrak werd een lijst gemaakt van de in Nigtevecht wonende veehouders. De lijst telt 29 namen, maar belangrijker is misschien wel dat de veehouders het grootste deel van de oppervlakte van de gemeente in gebruik hadden. De jaarlijkse verslagen van "de toestand der gemeente" schenken dan ook veel aandacht aan de landbouw. Dat betreft niet alleen de grote lijn, maar zelfs kleine feiten werden genoteerd. Zo vermeldt het verslag over 1942 dat in Nigtevecht vier "beeren ter dekking" beschikbaar waren. Tussen 1 december 1941 en 1 december 1942 hadden zij 36 zeugen gedekt. Het verslag vermeldt overigens niet hoeveel biggen deze activiteiten hadden opgeleverd.⁵

Toch had Nigtevecht ook een aanmerkelijk aantal middenstanders en ambachtslieden, zoals een vleeshouwer, klompenmaker, smid, wagenmaker, broodbakker, metselaar, schilder, timmerlieden, twee kleermakers, winkeliers, schoenmakers en tuinlieden.

Zij konden hun diensten en producten kwijt aan de dorpelingen zelf, maar bovendien bood de aanwezigheid van een zogenaamde "herenoptrek" bij verschillende boerderijen een mogelijkheid om geld te verdienen. In de zomermaanden werd een dergelijke herenoptrek door de eigenaar van de boerderij, meestal een grootgrondbezitter uit de stad, bewoond. De bewoners van een herenoptrek hadden over het algemeen geld te besteden en daar konden de winkeliers en ambachtslieden van Nigtevecht hun voordeel mee doen.

In de jaren zeventig van de twintigste eeuw ging, zoals in veel kleine dorpen, de middenstand achteruit. Steeds meer inwoners deden hun inkopen in grotere plaatsen. In een rapport uit 1978 werd met name Weesp genoemd als gemeente waarheen de "koopkracht afvloeiing" plaatsvond. Bovendien waren er nog de dienaren van kerk en overheid, zoals de schoolmeester,

predikant, en de molenaar van de enige molen die Nigtevecht telde, de watermolen aan de Vreelandseweg (de Garstenmolen). De verschuiving van veehouderij naar dienstensector ging in de loop van de twintigste eeuw langzaam maar zeker door. Zo was in 1978 nog 16% van de beroepsbevolking in de landbouw werkzaam, 51% in industrie, ambacht en bouwnijverheid en 33% in de diensten. Een onderzoek uit 1984 naar de werkgelegenheid in kleine kernen meldde dat in Nigtevecht 33 bedrijven gevestigd waren, die gezamenlijk aan ongeveer 165 personen werk gaven. Bovendien werd, door de ligging aan de sluis, in die tijd werkgelegenheid gevonden in de beroeps-scheepvaart en daaraan verwante bedrijven, zoals onderhoud en reparatie van schepen. Deze laatste ontwikkeling was eigenlijk al ingezet na de aanleg van het

Het voormalige gemeentehuis van Nigtevecht.

Merwede-kanaal (thans Amsterdam-Rijnkanaal), dat in de jaren 1881-1892 tot stand kwam.

Dorpsactiviteiten

Nigtevecht is eeuwenlang een geïsoleerd dorp geweest ten opzichte van het omliggende gebied. Dat kwam vooral tot uiting in de minimale vervoersmogelijkheden over land. Afgezien van een aantal landwegen, vormde de Vechtdijk eigenlijk de enige verbinding over land met omliggende dorpen. Aan het eind van de negentiende eeuw was er wel een regelmatige stoombootdienst tussen Utrecht en Amsterdam die ook Nigtevecht aandeed. Op die manier kon je in één dag naar Amsterdam heen en weer, maar dat was wel vijf uur varen. Door die lastige verbindingen, was het nodig dat in Nigtevecht zelf voorzieningen waren. De basisvoorzieningen waren er dan ook, in het dorp zelf of in de buurt. De kerkelijk betrokken Nigtevechters konden, als ze behoorden tot de Hervormde kerk, in het eigen dorp terecht. Datzelfde gold voor de Gereformeerden, die vanaf de kerkelijke scheiding met de naam doleantie, vanaf 1890 hun eigen kerk hadden.

De Lutherse ingezetenen moesten ter kerke in Weesp en de rooms-katholieken naar Nederhorst den Berg, maar beide groepen telden niet meer dan enkele tientallen leden. Voor het basisonderwijs was er de openbare school en in 1890 werd, als gevolg van de oprichting van de gereformeerde kerk, ook een christelijke school gesticht. De openbare school werd door ongeveer honderd leerlingen bezocht, maar leed een fors leerlingenverlies toen de christelijke school werd gesticht. Tijdens de eerste algemene ledenvergadering van de christelijke school werden 29 leerlingen ingeschreven, waarvan er één beneden de zes en één boven de twaalf jaar oud was. De eerste onderwijzer was R. Faber.⁶ Voor de jongere kinderen was er zelfs een bewaarschool, die in ieder geval in 1876 al bestond. Nigtevecht was klein, eigenlijk te klein, als het ging om handhaving of ontwikkeling van alle basisvoorzieningen voor de inwoners. De gemeente werkte daarom samen met nabijgelegen gemeenten om voorzieningen voor de inwoners te realiseren. Vanaf 1969 werd het huisvuil door de gemeente Nederhorst den Berg opgehaald en vanaf 1975 door Weesp. Tot die tijd was

Het Raadhuis in de Dorpsstraat, te herkennen aan het gemeentewapen boven de voordeur. Foto uit circa 1910. (coll. W. Mooij)

Nigtevecht

Gemeentehuis

M. C. Haerbergens

© 7691. Uitg. W. v. Groen

dat gedaan door M. de Bruin sr., die voor de gemeente huisvuil en “haardasch” bij de inwoners ophaalde.⁷ Aardgas werd geleverd door het Gemeentelijk Energiebedrijf van Hilversum en de inwoners van Nigtevecht hadden “medegebruik” van zwembad “Blijwater” in Weesp. Hoewel er in de jaren zestig regelmatig over werd gesproken, kwam een eigen zwembad (instructiebad) niet van de grond.

Vooraf in de jaren zestig en zeventig werden regelmatig initiatieven op dat gebied besproken en soms uitgevoerd.

Genoemd kunnen worden participatie in een Dienstencentrum voor huisvesting van bejaarden in Weesp, later deelname in een overleg inzake stichting van een bejaarden- en verzorgingshuis in Abcoude.

Een en ander betekende niet dat in Nigtevecht zelf niets gebeurde. Begin jaren vijftig werd een sportterrein aan de Vreelandseweg aangelegd. In 1959 werd een speeltuinvereniging opgericht en twintig jaar later kwam een tennisbaan tot stand. Niet alleen op sportief gebied, maar ook op cultureel gebied waren er initiatieven, zoals de bouw van een muziekkoepeel.

Vooraf de bouw van het Dorpshuis in de jaren zestig betekende een stimulans voor het dorpsleven.⁸

Een terugblik

Anderhalve eeuw geschiedenis van Nigtevecht kwam hier in kort bestek aan de orde. Het betreft slechts een greep uit de voorhanden zijnde bronnen. Hierin was niets te lezen over de verkiezingen, niets over feesten, niets over ruzies en problemen in de raad. Een “conclusie” over die anderhalve eeuw is daarom nauwelijks te geven. Er waren veranderingen en ontwikkelingen, maar in vergelijking met andere gemeenten waren ze niet ingrijpend.

Tot tevredenheid van de bewoners, van wie de gevoelens wellicht het best worden weergegeven in een citaat uit 1969:

“Bovenal is Nigtevecht een lief dorp, waar men nog steeds volop kan genieten van de landelijke rust, die men elders veelal tevergeefs zal zoeken”.⁹

Arjan van 't Riet

NOTEN:

- 1 RHCWV; Archief Nigtevecht 1818-1942, inv.nr. 54.
De gegevens uit deze bron zijn ook verwerkt in het vervolg van de tekst.
- 2 RHCWV; Archief Nigtevecht 1943-1988, inv.nr. 701.
- 3 RHCWV; idem, inv.nrs. 13, 228 en 308.
- 4 RHCWV; Archief Nigtevecht 1818-1942, inv.nr. 3, vergadering gemeenteraad 18 juli 1855.
- 5 RHCWV; Archief Nigtevecht 1943-1988, inv.nr. 380.
- 6 RHCWV; Archief Christelijke Schoolvereniging “Onze hulpe is in den Heere”, doos 1, notulen 1890.
- 7 RHCWV; Archief Nigtevecht 1943-1988, inv.nr. 246.
- 8 RHCWV; idem, inv.nrs. 410 en 454.
- 9 RHCWV; idem, inv.nr. 701, rapport door H. Paalman, 1969.

*Het Dorpshuis
van Nigtevecht.
(Foto: Mieke Teelen)*

